
Nationellt prov i grundskolans årskurs 9

Provrapport Samhällskunskap
Årskurs 9
Vårterminen 2023

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR PEDAGOGIK OCH SPECIALPEDAGOGIK

Innehållsförteckning

Inledning	3
1. Konstruktionsprocess för provet	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Provets sammansättning.....	4
1.3 Bedömningsanvisningar	4
2. Insamling	5
3. Provresultat med kommentarer	5
3.1 Resultat fördelat på faktorerna kön och svenska som andraspråk (SvA)	5
3.1.1 Skillnader mellan pojkar och flickor	6
3.1.2. Skillnader mellan de som följer kursplanen i svenska och de som följer kursplanen för SvA	6
4. Validitet och reliabilitet.....	7
4.1 Validitet	7
4.2 Reliabilitet.....	8
5. Enkätresultat med kommentarer	9
5.1 Provet är som helhet bra	9
5.2 Vad anser du om omfattningen av ämnesprovet i samhällskunskap?	9
5.3 I vilken grad har det som provet prövar behandlats i undervisningen?.....	10
5.4 Hur bedömer du svårighetsgrad och balans i provet?.....	10
5.5 Provets skrifttid	11
5.6 Var bedömningsanvisningarna tillräckligt tydliga?.....	11
5.7 Vad anser du om gränserna för respektive provbetyg?.....	12
5.8 Anser du att provresultaten ligger i linje med elevernas övriga prestationer under läsåret?	12
6. Avslutning.....	13
Referenser	14
Bilaga 1: utprovningar till prov 2023	15

Inledning

I denna provrapport redovisas resultatet för det nationella provet i samhällskunskap åk 9, som genomfördes i april 2023. Rapporten är skriven av nationella provgruppen i samhällskunskap, vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik, Göteborgs universitet, som sedan 2011 på uppdrag av Skolverket ansvarar för de nationella proven i samhällskunskap. 2023 års prov i samhällskunskap är präglad av två större förändringar; det baseras på den nya läroplanen och kursplanen i samhällskunskap, Lgr 22, samt att beläggsmodellen för sammanräkning av resultat är borttagen till förmån för rak poängräkning.

1. Konstruktionsprocess för provet

1.1 Bakgrund

Det nationella provet i samhällskunskap tar sin utgångspunkt i läroplanen och kursplanen för samhällskunskap (Lgr 22). Tolkningen av kursplanen tar utgångspunkt i syftestexten som sammanfattas med tre långsiktiga mål:

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla

- Kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter
- Kunskaper om sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala förhållanden och strukturer i samhället, och
- Förmåga att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv och kritiskt granska hur de framställs i olika källor.

Vid konstruktion av provuppgifter utgår provgruppen från ämnets konstrukt som är framtaget utifrån ovanstående syfte som sedan appliceras på delar av det centrala innehållet och relaterar till betygskriterierna. Provggruppen har som mål att ett prov ska pröva samtliga ovanstående syften, hela betygskriteriet samt täcka en relativt stor del av kursplanens centrala innehåll.

Utgångspunkter för konstruktion av det nationella provet i samhällskunskap åk 9 är att:

- provet ska ha god täckning i konstruktet
- kursplanens långsiktiga mål ska prövas i provet
- en stor del av det centrala innehållet ska beröras i någon mån
- att provuppgifter och bedömningsanvisningar har god överensstämmelse med skrivningarna i betygskriterierna
- att provuppgifterna har god överensstämmelse med läroplanens övriga skrivningar exempelvis värdegrund
- att provet över tid ska vara likvärdigt avseende innehåll och svårighetsgrad.

Vid provkonstruktion talar man om god mätsäkerhet. Med det menas att provet ska ge eleven så goda möjligheter som möjligt att få visa sina kunskaper och att provet ska spegla elevens faktiska kunskaper. Detta kräver att ett prov innehåller många mätpunkter, om detta inte finns riskerar man att elevens resultat styrs för mycket av slump.

Förutom mindre utprövningar av enstaka uppgifter har fyra större utprövningar genomförts inför provet år 2023, se bilaga 1.

Under arbetet med att sälla fram de bästa bland de uppgifter som är med i utprövningar arbetar provgruppen medvetet med IRT, Item Response Theory, s.k. modern mätteori. Varje uppgift i en utprövning analyseras och analysen handlar bland annat om att undersöka hur de olika uppgifterna har fungerat i olika elevgrupper samt hur väl uppgifterna särskiljer eleverna.

Provet kvalitetssäkras/valideras också genom olika typer av utvärderingar av utprövade uppgifter där elever och lärare deltar på olika sätt, exempelvis referensgruppsmöten med lärare och att eleverna får fylla i en TTF (TTF= Test Taker Feedback) i samband med att de deltar i en utprövning. Till prov 2023 har vi haft flera referensgruppsmöten där lärare från olika skolor och olika delar av landet är med och bedömer utprövade öppna uppgifter, validerar bedömningsanvisningar och är delaktiga i kravgränssättningen.

1.2 Provets sammansättning

Nationella provet i samhällskunskap i årskurs 9 bestod av två delprov. Det fanns ingen principiell skillnad mellan delproven, de innehöll båda uppgifter från de delar av konstruktet som provas samt har en ganska likartad fördelning av öppna och slutna uppgifter. Nytt för prov 2023 är rak poängräkning. Detta innebär att eleven får poäng för visad kunskap i både öppna och slutna format. I provet för 2023 var maxpoäng 165 poäng och de olika uppgifterna kunde ge mellan 2 och 10 poäng. Ökningen av antalet uppgifter beror till största delen på att de slutna uppgifterna har minskat i omfång. När beläggsmodellen användes så kunde en sluten uppgift omfatta 12 – 15 deluppgifter och generera belägg för E, C och A. Med rak poängräkning omfattar en uppgift maximalt 10 deluppgifter. Medelpoäng på de 18 slutna uppgifterna i provet är 5 poäng. De öppna uppgifterna har en medelpoäng på 7 poäng.

Np SH åk 9	Uppgifter	Upp till nivå			Strukturerade	Öppna
		E	C	A		
2018	24	24	24	24	12	12
2019	24	24	24	24	14	10
2022	24	24	24	24	15	9
2023	29	max 165 poäng			18	11

Tabell 1. Fördelning av uppgifter, nivåer, poäng och format 2018-2023, Nationella provet i samhällskunskap åk 9

1.3 Bedömningsanvisningar

Som stöd för bedömning av öppna uppgifter har läraren bedömningsanvisningar. Att skapa bra bedömningsanvisningar är ett svårare och mer omfattande arbete än att skapa bra uppgifter. Eftersom ett nytt sätt att räkna poäng infördes var provgruppen tvungna att omarbete bedömningsanvisningens layout. Detta gjordes tillsammans med de andra provgrupperna i So-ämnena. Bedömningsanvisningarna valideras vid flera olika tillfällen av verksamma lärare under framtagningsprocessen och enligt lärarenkäten har detta arbete fallit väl ut, se nedan kapitel 5.

2. Insamling

För att kunna följa upp och utvärdera både skolan och proven behövs insamling av provresultat. Huvudmannen ansvarar för att skicka in elevers resultat på proven till Skolverkets två olika insamlingar. Den första gäller rapportering av provresultat för samtliga elever, denna insamling görs av SCB på uppdrag av Skolverket. Den andra insamlingen ansvarar Göteborgs universitet för, också den på uppdrag av Skolverket. Denna insamling avser resultat på uppgiftsnivå, elevlösningar samt lärarenkät.

Lärare till elever som genomförde nationellt prov i samhällskunskap uppmanades att senast den 30 juni 2023 rapportera in resultat för de elever som var födda den 6:e, 16:e och 26:e i varje månad till en webbaserad databas. För elever födda den 15:e varje månad skulle kopior på elevens svar skickas in till provgruppen. Materialet analyseras och resultat från dessa analyser kan ge information om både enskilda uppgifter och provet som helhet.

Totalt skickades 536 elevlösningar in till Göteborgs universitet under våren 2023. I webbinsamlingen rapporterades totalt 2100 elevers resultat in, varav 1812 i den obligatoriska inrapporteringen. 924 av dessa var pojkar och 888 var flickor.

I nedanstående text redovisas resultaten på 2023 års nationella prov i samhällskunskap för årskurs 9.

3. Provresultat med kommentarer

Nedanstående diagram visar en jämförelse mellan provbetyget för vårt urval i juni och SCBs redovisning av provbetyg den 30 november 2023.

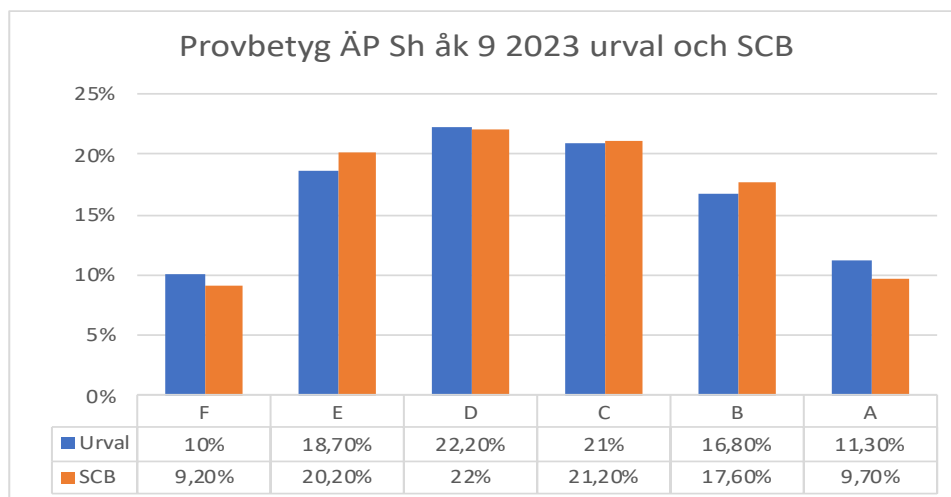

Diagram 1. Jämförelse av provbetyg urval - SCB samhällskunskap i årskurs 9 2023

3.1 Resultat fördelat på faktorerna kön och svenska som andraspråk (SvA)

Provet analyseras utifrån om det gynnar eller missgynnar de två grupper som finns i urvalet – kön och om eleven följer kursplanen i svenska eller i svenska som andraspråk. Analysen sker genom undergruppsanalyser, Mantel-Haentzels DIF-analys, för att se om enskilda uppgifter gynnar/missgynnar de två grupperna.

En vanligt förekommande tanke är att alla uppgifter ska vara så neutrala som möjligt avseende undergrupper. Detta kan vara svårt att uppnå inom prov av samhällskunskapsämnet eftersom uppgifterna ofta adresserar områden som kan vara olika engagerande för olika grupper. Att åstadkomma helt neutralt ”uppförande” av uppgifterna skulle ibland ge väl tunna uppgifter som inte skulle engagera eleverna i samma utsträckning. Men motsatsen gäller också, uppgifterna får inte heller vara sådana att de berör någon grupp för mycket, det kan skapa orättvisa.

3.1.1 Skillnader mellan pojkar och flickor

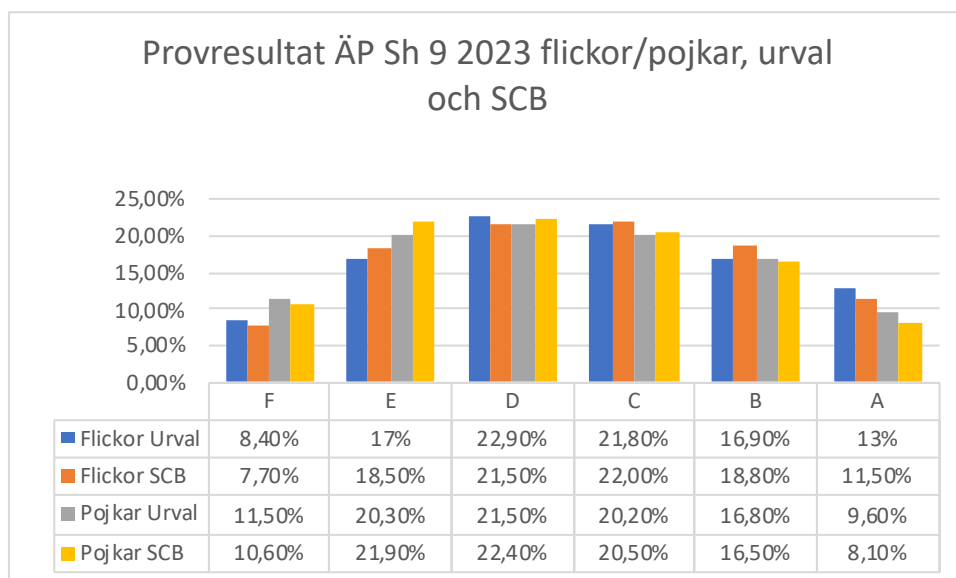

Diagram 2. Fördelning av provbetyg samhällskunskap med avseende på kön, urval samt SCB, 2022

Flickor presterar bättre på provet än pojkar. 2023 är skillnaden något större för provbetyg F och A jämfört med 2022.

I prov 2023 finns det uppgifter som skiljer i resultat mellan pojkar och flickor, till antalet är de färre än för prov 2022. Pojkar gynnas något av slutna svarsformat och flickor gynnas något av öppna svarsformat, detta är känt av oss sedan tidigare.

3.1.2. Skillnader mellan de som följer kursplanen i svenska och de som följer kursplanen för SvA

Elever som följer kursplanen för svenska presterar bättre på provet än de som följer kursplanen för SvA.

Vi har även gjort analyser på uppgifterna med avseende på om de gynnar eller missgynnar de som följer kursplanen för SvA. I denna analys jämförs de grupperna med samma provresultat. I prov 2023 finns det en uppgift som missgynnar SvA-elever, alla andra uppgifter är neutrala. I denna uppgift ingår läsning av en kortare text för att kunna lösa uppgiften.

4. Validitet och reliabilitet

4.1 Validitet

Validity refers to the degree to which evidence and theory support the interpretations of test score for proposed uses of tests. Validity is, therefore, the most fundamental consideration in developing tests and evaluating tests. The process of validation involves accumulating relevant evidence to provide sound scientific basis for the proposed score interpretations.¹

Enligt ovanstående citat innebär validitet att tolkningen av provresultatet stödjer det som provet var avsett för. Ibland brukar man på ett enkelt sätt säga att validitet är det samma som att man mäter det som man avser att mäta. Ett av problemen med validitet är vilka bevis som används för att mäta korrelationen mellan den teoretiska definitionen och den operationella definitionen. När det gäller provet i samhällskunskap är den teoretiska definitionen konstruktets innehåll. Ett prov konstrueras för att mäta det som internationellt ofta kallas för bakomliggande "construct". Ett nationellt provs bakomliggande konstrukt är kursplanen i ämnet och bedömningen via betygskriterierna.

Validitetsprocessen för ett nationellt prov i samhällskunskap ser ut på följande sätt:

1. Provggruppen analyserar kursplanen noggrant och funderar över operationaliseringar i form av uppgifter, dvs. uppgifter konstrueras.
2. Provggruppen analyserar vilka effekter på validiteten som olika tänkbara format skulle kunna ha.
3. Validering gentemot lärarna.
4. Provggruppen har under ett verksamhetsår flera olika tillfällen då uppgifter och bedömningsanvisningar valideras av verksamma lärare:
  - a. Lärare som deltar i utprövningar anmäler sitt intresse att hjälpa oss via enkäten som medföljer provet när det genomförs i april/maj. Dessa listor förnyas varje år. Lärare som är med i utprövningar erbjuds möjlighet att delta vid något av de olika tillfällen som vi bjuder in till – bedömdagar, bedömningsanvisningsdagar och kravgränssättningsmöte.
  - b. Alla slutna uppgifter som prövas ut valideras både i själva konstruktionsprocessen av aktiva lärare samt senare i processen i samband med olika referensgruppsmöten. Uppgifterna granskas exempelvis utifrån ordval, innehåll, begrepp.
  - c. Alla öppna uppgifter som prövas ut bedöms av verksamma lärare i samband med bedömdagar, dessa äger vanligtvis rum två gånger per år. Till dessa tillfällen har vi målsättningen att lärarna ska representera olika skolor, komma från olika delar av landet och en del av lärarna ska vara nya i sammanhanget.
  - d. Bedömningsanvisningarna till de öppna uppgifterna i provet valideras, förutom på bedömdagar, gentemot verksamma lärare ytterligare en gång i processen. Detta

---

¹ *Standards for Education and Psychological Testing* (2014)

tillfälle benämns bedömningsanvisningsdagar i vårt ämnesramverk.

- e. Det sista steget i valideringsprocessen är kravgränssättningsmötet då lärare från olika skolor hjälper oss med att ta fram kravgränserna för provbetygen. Vår målsättning vid detta tillfälle är att ha fler lärare som är nya eller "nästan nya" jämfört med de som varit med på våra sammankomster många gånger.
5. Under senare delen av vår konstruktionsprocess så går vår expertgrupp igenom alla uppgifter avseende ämnesinnehåll, även detta är ett led i valideringsprocessen. Experterna kommer från Statsvetenskapliga institutionen och Institutionen för nationalekonomi, båda Göteborgs universitet. Dessa personer är ämnesföreträdare men har också vid något tillfälle i sina karriärer undervisat på ämneslärarutbildningarna. Vi har kontakt med experter inom juridik som granskar uppgifter med det specifika ämnesinnehållet.
6. En stor del av vår kontinuerliga validering utgörs av arbetet med våra statistiska metoder där alla utprovade uppgifter behandlas. Under arbetet med bedömningsanvisningarna till både slutna och öppna uppgifter använder vi flera statistiska analysmetoder för att se hur dessa fungerar. IRT (Item Response Theory) är till mycket stor hjälp och vi utvecklar våra analysmetoder kontinuerligt. Till varje prov sammanställs en rapport, där resultatet baseras på urvalseleverna. Denna publiceras inte då den också är uppgiftsspecifik avseende sekretessbelagda uppgifter.

4.2 Reliabilitet

Reliabilitet innebär att det valida provet ska mäta elevernas kunskaper i samhällskunskap på rätt sätt. Ett prov kan inte vara valitt utan god reliabilitet. Provkonstruktörer analyserar ofta sina prov med flera olika korrelationsmått för att kunna belysa provets för- och nackdelar på olika sätt. Provet i samhällskunskap 2023 är analyserat med hjälp av vanliga korrelationsmått.

Korrelation – Cronbach alpha

Reliabilitetsmått avser s.k. inre konsekvens, dvs om uppgifter och elevsvar "samverkar" så finns det konsekvens i resultatet. Nationella provet SH 9 2023 har ett reliabilitetsmått på 0,95. Värdet över 0,9 anses vara mycket bra för ett prov. Detta är något lägre än förra året men ändå ett mycket bra resultat speciellt med tanke på den höga andelen av öppna uppgifter.

Np SH 9 Cronbach Alpha	
2013	0,91
2014	0,93
2015	0,93
2016	0,94
2017	0,93
2018	0,94
2019	0,94
2022	0,96
2023	0,95

Tabell 4. Cronbach alpha, Np Sh årskurs 9 2013 - 2023

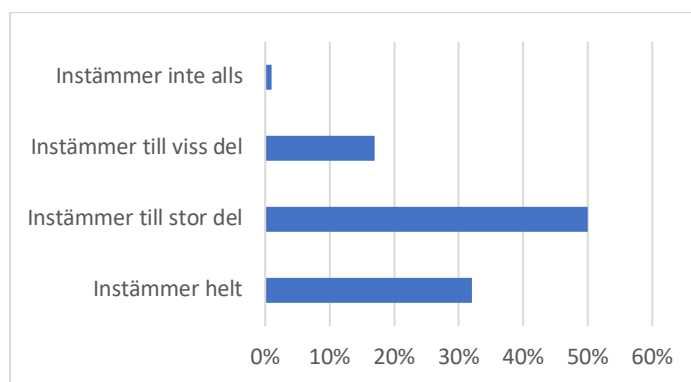

Tillförlitligheten (reliabiliteten) i det nationella provet samhällskunskap är mycket god. Detta är resultatet av relativt stora utprovningar som analyserats ur många olika perspektiv och med hjälp av flera olika metoder.

5. Enkätresultat med kommentarer

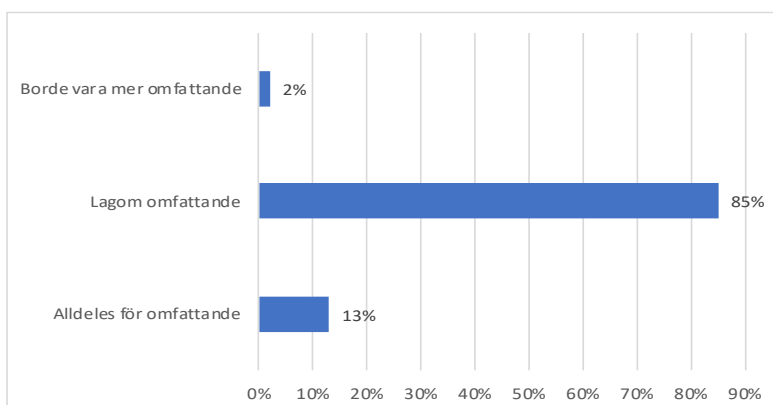
I samband med genomförande och bedömning av provet ber vi lärarna att besvara en lärarenkät. 2023 besvarades enkäten av 144 lärare. Detta är fler än 2022 då 113 lärare besvarade enkäten men betydligt lägre än för 8 år sedan då 396 lärare besvarade enkäten.

5.1 Provet är som helhet bra

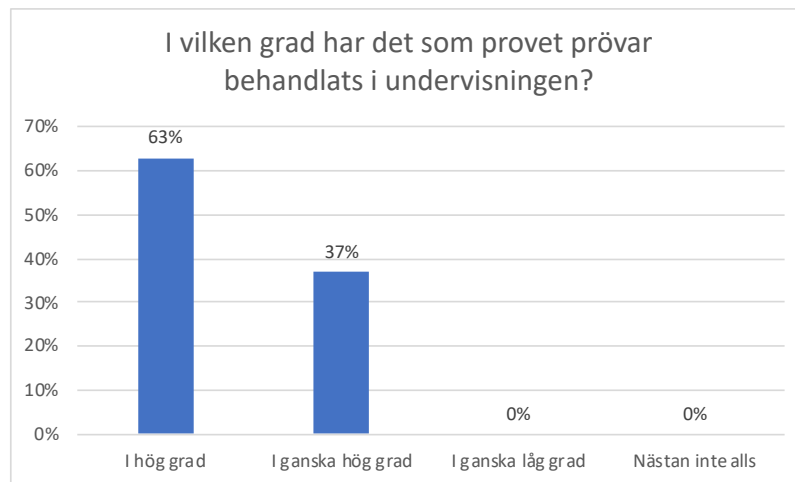
Det nationella provet i samhällskunskap 2023 mottogs väl. Av de lärare som har svarat på enkäten så svarade 82 % av lärarna att de instämmer helt eller instämmer till stor del med påståendet "provet är som helhet bra" (2022, 76 %).

5.2 Vad anser du om omfattningen av ämnesprovet i samhällskunskap?

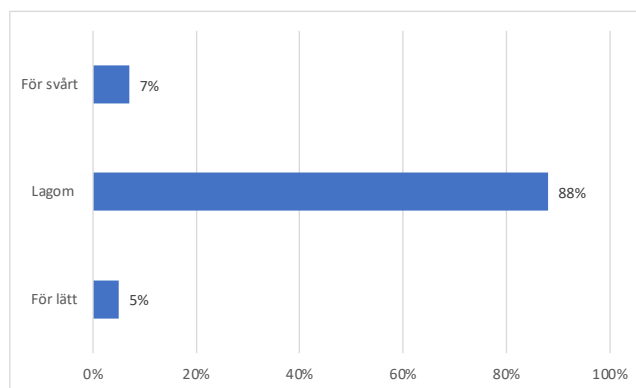
När det gäller omfattningen av provet anser 85 % att provet är lagom omfattande (2022, 77 %).

5.3 I vilken grad har det som provet prövar behandlats i undervisningen?

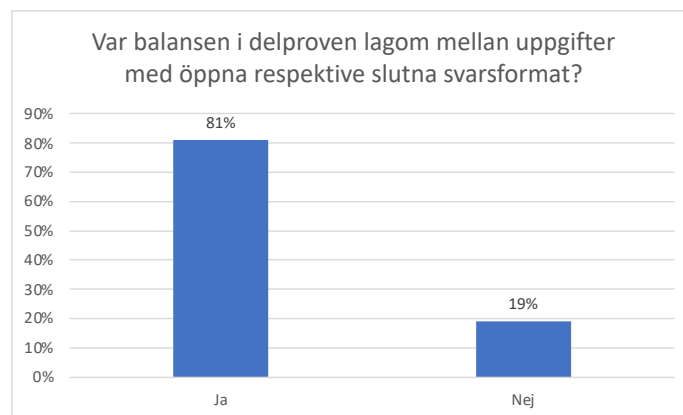

Enkäten visar tydligt att vi prövar det som det undervisats om. 100 % av lärarna svarar "stämmer i hög grad" och "stämmer i ganska hög grad" på denna fråga. Detta är en mycket viktig fråga för oss, vi vill vara säkra på att det vi ställer frågor som också har behandlats i undervisningen. Om eleverna känner igen innehållet blir de mer positivt inställda till att genomföra provet.

5.4 Hur bedömer du svårighetsgrad och balans i provet?

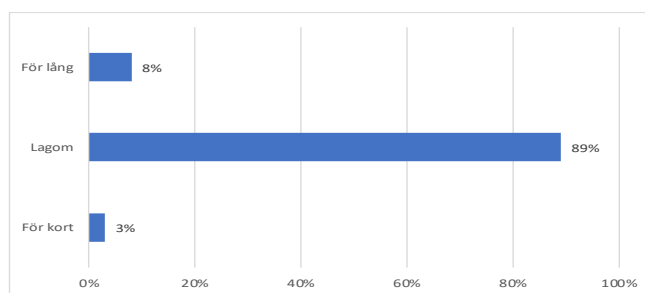

De allra flesta anser att provets svårighetsgrad är lagom. Det som framkommer i frisvarsdelen är att eleverna i viss mån upplevt att det var för många öppna frågor och att en del begrepp som används i provet var svåra. Flera lärare har också skrivit att de öppna uppgifterna behövs för ämnets validitet, det är viktigt att eleverna får möjlighet att visa att de kan resonera i samhällskunskap.

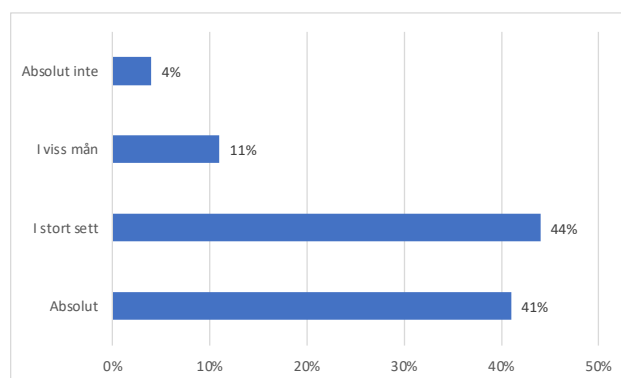
Det är viktigt att provet innehåller uppgifter av varierade format, alltså både uppgifter som kräver skrivinsats och uppgifter som är slutna och inte kräver långa svar. 81 % av lärarna svarade att de var nöjda med balansen mellan slutna uppgifter och öppna uppgifter. 2022 var den siffran 74 %.

5.5 Provets skrivtid

Provets skrivtid är 120 minuter per delprov. Detta upplevde 89 % som lagom. Något som vi är nöjda med eftersom vi inte vill att många elever ska känna tidsstress under provgenomförandet. 3 % av lärarna anser att tiden är för kort.

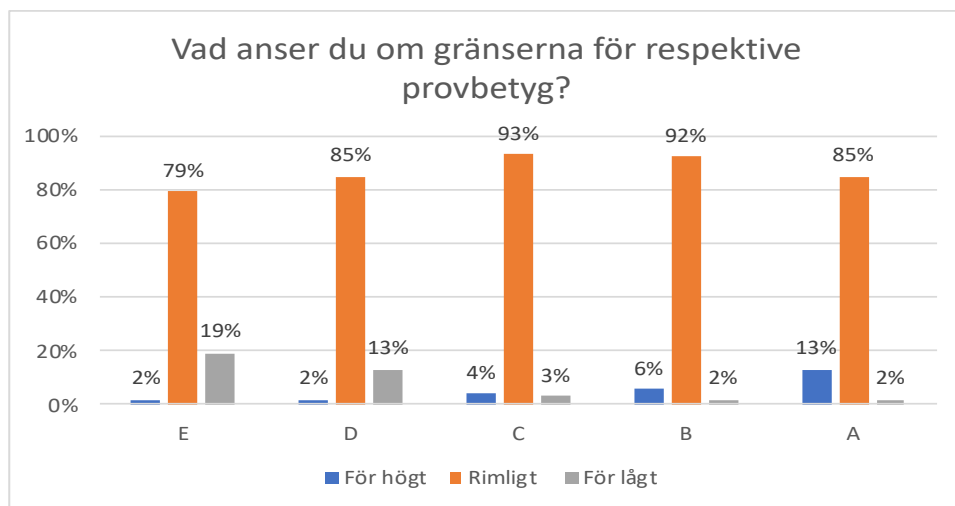
5.6 Var bedömningsanvisningarna tillräckligt tydliga?

För att ett nationellt prov ska bli reliabelt behövs bedömningsanvisningar som lärarna upplever som stöd i bedömningsarbetet. Prov 2023 är det första prov med rak poängräkning, det har gjort att

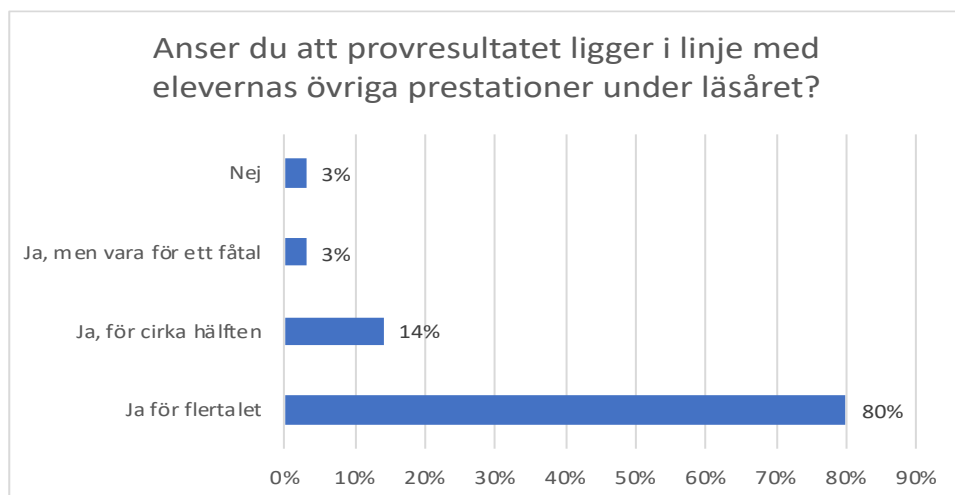
provgruppen behövt ta fram en annan layout på bedömningsanvisningarna och tänka om avseende hur elevsvarsexemplen ska visas. Arbetet verkar ha fallit väl ut. Bland frisvarskommentarerna är det till övervägande del positivt, lärarna tycker att det är tydligt och enkelt att förstå vad som ger poäng. Det förekommer önskemål om fler elevsvarsexempel, vilket är något provgruppen kommer att se över till kommande år.

5.7 Vad anser du om gränserna för respektive provbetyg?

Det är i år fler lärare än tidigare som anser att gränsen för provbetyg A ligger för högt samt att gränsen för provbetyg E ligger för lågt.

5.8 Anser du att provresultaten ligger i linje med elevernas övriga prestationer under läsåret?

2023 har gränserna för respektive provbetyg upplevts som lagom av de flesta av lärarna. Gränserna är

delvis framtagna på kravgränssättningsmöten där aktiva lärare från olika skolor är med och tar fram gränserna. Lärarna upplever att provresultaten till stor del (för flertalet samt för cirka hälften) 94 % ligger i linje med elevernas övriga prestationer. 2022 var siffran 96 %.

6. Avslutning

NP Samhällskunskap 2023 var det första provet med rak poängräkning och också det första som prövar Lgr 22. Utifrån enkäten så har provet tagits emot bra och provet återspeglar lärarnas syn på ämnet och deras syn på elevernas kunskapsnivå. Provet har så kallad "igenkänningsvaliditet". Utifrån våra analyser så har uppgifterna haft låg tröskel, eleverna har verkligen försökt att lösa uppgifterna, något som är viktigt för oss. Provets reliabilitet är också hög, Cronbach Alpha 0,95.

Områden för fortsatt utveckling:

- De öppna uppgifterna kommer under kommande år att vara i ett större fokus för provgruppen. Bedömningsanvisningarna behöver anpassas till den kommande digitaliseringen av proven och målsättningen är att göra dem så tydliga som möjligt för lärarna, detta för att främja likvärdig bedömning.
- Vi har ett nära samarbete med lärare i olika skolor, detta avser vi att behålla, då det är ett mycket viktigt inslag i vår valideringsprocess. För samhällskunskapsprovet är denna kontakt mycket viktig inte minst avseende innehåll och utformning på uppgifter.
- Skolverket behöver se över informationen om betydelsen av lärarenkäten då vi är mycket intresserade av lärarnas synpunkter på vårt prov. Det skulle innebära att resultatet av enkäten blir mer tillförlitligt.

Denna rapport kommer att publiceras på Skolverkets hemsida, SO-ämnenas hemsida och provgruppens hemsida, Göteborgs universitet:

skolverket.se

npsportal.se

ips.gu.se/forskning/forskningsprojekt/nationella-prov-samhallskunskap/

Referenser

American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education, Joint Committee on Standards for Educational & Psychological Testing (US). (2014) Standards for educational an psychological testing.

American Educational Research Association

Skolverket. (2017). Skolverkets systemramverk för nationella prov. Stockholm: Skolverket

Skolverket. (2022) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet Lgr22. Stockholm: Skolverket

Bilaga 1: utprövningar till prov 2023

Utprövning 319

Antal elever 1179

Antal lärare 34

Utprövning 329

Antal elever 1180

Antal lärare 33

Utprövning 339

Antal elever 886

Antal lärare 21

Utprövning 349

Antal elever 437

Antal lärare 16

Totalt

Antal elever 3682

Antal lärare 104